

מסורת הש"ס

א) כע"ז לקמן טט: טוכה נא: חגיגה טו: ג'יטן מח. ב"ב עב: צ. ע"ז נב: מנחות עז. בכורות ה. ערכין ד: כו., ג) [לקמן] קו: מגילה י. שטפות טו. עניות פ"א מ"ו, א) לקמן קח: קה, ד) סוכה מח: טו' שס פ"ג היה ע"ש ירוש' יומא פ"א ה"ה, ט) ירוש' שקלים פ"ו ה"ד, ו) [מנחות:] ע"ז תו ערכין. ד"ה והל', ז) ערות שם, ח) [ע"ז מ"ז]:

גליון הש"ס

[נב] א"ל מר דגברא רבה הוא ע"י ערקין דף ה ע"א מנסי' ד"ה והא מר ר"ט:]

שינויי נוסחאות

א) אשכחן ודרשן (ש"ס:)
ב) קאמר היכי אמרי לעיל משום דאש ברי כ"ל (ע"פ כ"ב:)
ג) כל מקום (כ"ה:)
ד) שניכרים צורת ל"ל ודל"ל עט הדיבור אלפניו (ד"ג:)
ה) ל"ל שיהו כהן (ש"ס:)
ו) ל"ל ש"ס (ז:)
ז) כ"ס"פ מקיים כמו סידור וכו'. (וכסו ד"ה הקודם ליתא ליה:)
ח) שכשר המזבח לעבודה על זמן כו' ל"ל (ש"ס:)
ט) ל"ל קס"ד (ש"ס:)
י) הקרות גיבה עמוקה הוציגה רבליטה גיבה מעט סביב (כ"ה:)
יא) ל"ל מלהיקף המזבח לעבודה על זמן כו' ל"ל (ש"ס:)
יב) ל"ל מלמטה (ש"ס:)
יג) כ"ס"פ ע"ד שפת. וכל"ל (ש"ס:)
יד) אבנין ההקפדה (ש"ס:)
טו) ל"ל ולמטה (ש"ס:)
טז) ל"ל וכרשת (ש"ס:)
יז) המזבח סביב היה כרובים (ש"ס:)
יח) כ"ל מלמטה והתגורר ל"ל (ש"ס:)
יט) ל"ל מלמטה (ש"ס:)
כ) ל"ל כדדרשינן (ש"ס:)
כא) סביב (כ"ה:)
כב) רגליהן (מנחות:)
כג) אבנין ומאי קספידא יש אם הוסיף והלא קספידא עד ס' אמה היינו כשהיה המזבח עד ששים אמה מוסיף עליו כל שעה בכסוי א"כ מנזבה כו' ל"ל (ש"ס:)
כד) ל"ל הא קרא (ש"ס:)
כה) אמות ומהאי קרא דרשינן במתניתין דמדות שמן האמצעי הוא מורד י"ב אמה לכל רוח אלמא מקום המערכה כ"ד על ב"ב א"כ ערותו ל"ל ו"ל דאי רבו ל"ל (ש"ס:)
כו) שלמה שהיה מקום המערכה שלו כ' על כ' (ש"ס:)
כז) כו"ן טו"ן טו"ן מ"י והא דרביה העב ככתב עלי השכיל, לא נכלל גבי מזבח. ועוד דמה בית ששים אף מזבח ס' היינו שיהא מקומו קדוש עד ס' אמה אם ירצו רבו' (ב"ב מ"ב:)
כח) מ"י נוסף היינו שלא להוסיף יותר אבל לפחות אין מעכבין דמה בית רבו':

אמר רב יוסף לאו היינו דמניא כו'. רב יוסף חלה ועקר למדו ופעמים שאמר דבר וזכר ששנה היפך וחזר בו (גדרים דף מה.). והכא הכי אמר ב' היכי אמרינן לעיל משום אש של שמים מסייעמן לא הולכרו לומר: **לאו היינו דמניא**. שאנשי כנסת הגדולה הגיעו

לסוף מדותיו להם נגלה מקום ב'

המקודש למנזח מה שלא נגלה לשלמה: **והספיב** **הכל כנסב**. שכל מקומות הקדושות ומדומיהן נכתבו לדוד אלמא כמקדש ראשון נמי האי דלא עשאוהו גדול לאו משום דלא נגלה לשלמה המקום במדומיו: **אלא**

אמר רב יוסף קרא אשנה **ודרש**.

שנאמר לדוד ששים אמה כמקום המנזח ושלמה לא הבינן לדרשו והס דרשוהו והוסיפו עליו לפי הצורך להס ולששים אמה לא הולכרו לדמרינן לקמן מדת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין: **מה ציט א' אמה**. כדכתיב

(מלכים א' ו') ששים אמה ארכו אף מנזח עד ששים אמה רחוי לו ומקודש המקום אס ירצו: **שנלמא ציט**. ידעו אנשי כנסת הגדולה מה קדוש לעזרה ומה קדוש להיכל: **שניכרים** ה' **ורפסו**. יסודות המומות: **מנא ידעו**. מקומו היכא: **שנשא נביאים**. חגי זכריה ומלאכי: **אחד**

העיד להם על המנזח. שיש לו מקום להוסיף עד ששים אמה: **על מקום המנזח**. היכן היה: **שמקריבין אע"פ שאין ציט**. דקדושת ציט^א קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לצא: **שפתא אשורית**. שמתחילה ניתנה להס כנסת עברי כנס ה' לינוחלה כדלמא כנסהדרין (דף כא:): **וריצוע**. אס אין המנזח מרובע: **שכל ב' מקום שנאמר המנזח לעבד**. דהמנזח משמע כשהוא כן הוא דמיקרי מנזח ואי לא לא וצקנן כתיב (ויקרא ד) קרנות המנזח וציסוד כתיב (שס) אל יסוד המנזח ובכנס כתיב אל פני המנזח (שס ו') והוא הכנס שהוא פניו של מנזח וצולעים לו דרך סס כי היכי דחשיב ד' מנרמית פני אהל מועד מחמת שהפתח סס וצריצוע כתיב (שמות ט) רצוע יהיה המנזח: **אלא מעסה כיור** **לרבי כו'**. דכתיב כזה המנזח הכי נמי דמעכבי לרבי אס לא עשה ציורים של פרחים וליים וקלעים סביב למנזח כמו

סידור וכיירו ט'): **זה כיוור**. ציורים סביב בצוקה (דף מח:): **זול של מלה**. מלה אגרוף של מלה שמעמי: **לא שכשר** ה' **לעבודת**. המנזח כל זמן שהקפן פגום כדמסייס ואילו קאי. כרכוב לשון היקף חריץ עגולה כדלמרינן כהכל שוחטין (חולין דף כה). כל שעמיד לגרר לכרכב: **צין קרן לקרן**. אמה רוחב שכנגד צין קרנות ה' הייתה עמוקה וצולטת גובה מעט היה סביב לה כשפת המנזח: **מקום הילוך** **רגלי כהנים** **אמה**. השתא משמע והיא הייתה אמה של מקום הילוך: **אטו כהנים צין קרן לקרן** **הוו אזלי**. והלא כשיגיעו לקרן הקרן מעכבן מהיקף א': **אלא ה"ק צין קרן לקרן ומקום הילוך** **רגלי כהנים** **ה'**. כמין חריץ עמוק ממקום המערכה משפת ב' המנזח סביב ומקיף את מקום המערכה ורחבו של חריץ שני אמות אמה של צין הקרנות ואמה של מקום הילוך: **והספיב**. גצי מכבר מעשה רשת נחשת שנתמהו תחת כרכובו מלמטה עד חצי הקיפוי' ה' למנזח ממלמעו ולמעלה ב' לצד כמין היקף של כברה והוא עשוי נקצים נקצים ככברה ורשת ב' של דגים ומגיע למעלה על מתחת לכרכוב אלמא בקיר מנזח ה' סביב הוה דאי כראש המנזח היכי קרי למכבר הנמוך סביב הקיר תחת כרכובו: **פרי הוו**. שני סובצין היו לו למנזח שעשה משה: **הד לנוי** **וחד לכהנים** **דלא נשחרקו**. סביב הקיר משעלה שש אמות גובה לרבי יוסי דלמר לעיל (דף נט:)' אמות גובהו היה היקף הצליטה ה' קטנה חוגרתו סביב לנוי וחוה סובצ סובצ וכיור דלפליגו ציה רבי ור' יוסי כר' יהודה לעיל ומתחת לאותו סובצ נתנו המכבר ורחבו מגיע למטה ב' עד חצי המנזח והוא היה סימן להבדיל צין הדמים העליונים לדמים התחתונים כדלמרינן ב' בצאיהו מקומן (לעיל דף נג.) מהאי קרא התורה נתנה מחיצה כו': **וחד לכהנים** **דלא נשחרקו**. ולמעלה כראש המנזח העמיקו סובצ כ' כמין חריץ עמוק דבר מועט להיות להס שפתו היקף מעקה קטן סביב שלא יחליקו ב': **דלמא מקום מערכה קאמר**. דהוי אמה שצין הקרנות ומקום הילוך מנמעטין צו אמתים לכל ד' פש ליה אמה על אמה:

קדשי קדשים פרק שישי זבחים

סב.

וְלֹא **עַל** **גְּבֵי** **מַחִילוֹת**. צור של שימין לא היה חשוב מחילה כיון דהוא לורך מנזח: **אף מזבח ששים אמה**. והא דלמר (בסוף) [צריש] כיסוי הדס (חולין דף פג:): קמוסיף אבניין ב' היינו כשהיה המנזח עד ששים א"כ מגובה פריך התס אי נמי פריך קמוסיף שלא יהא רצוע שעל כל מליקט עוף אין יכולת לתת שפר ככל סביציו כדי לרצוע כמשפטו:

אחד שהעיד להם עץ המזבח.

מינה קרא ב' כתיב ציחוקאל

(נג) והאריאל שמים עשרה אמות ה' אלמא מקום המערכה כ"ד על כ"ד ומהאי קרא דרשינן צמתני' דמדות (פ"ג מ"ה) וי"ל דאי לאו עדות היינו מפרשי' עס מקום קרנות שלא לשנות מנזחם שלמה ה': **ואחד שמקריבין לשעמה ולעמיד ולא דמי לקדושת הארץ** דקיי"ל דבעלה דמוכח צפ"ק דחולין (דף ק:): **גצי ציט שאן**, שיש חילוק ציניסס כדפרישית לעיל (סא. ד"ה מא'): **מדת ארכו ומדת רחבו אין מעכבין**. והא ב' דכתיב הכל כנסת מיד ה' עלי השכל ומיירי אף גצי מנזח כדליתא פרק כיסוי הדס (חולין פג:): **דלמה ציט ששים אף מנזח ששים היינו** שיהא קדוש עד ששים אס ירצו להרמיצו ולא שיהא חובה לעשות כן:

ועל מקום המזבח **ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית ת"ר**^א **צקנן** **וכבשו** **ויסוד וריבוע מעכבין** **מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין מנח"מ** **אמר רב הונא** **אמר קרא** **המזבח כל מקום שנאמר המזבח לעבב** **אלא מעתה כיוור לרבי וסובב לרבי** **יוסי ברבי יהודה** **הכי נמי דמעכב דכתיב**^ב **ונתתה אותה תחת כרכוב המזבח** **מלמטה ותניא** **איהו כרכוב רבי** **אומר זה כיוור רבי** **יוסי ברבי יהודה** **אמר זה הסובב אין**^ג **דתניא** **אותו היום נפגמה קרן מזבח והביאו בול של מלח וסתמיהו ולא מפני שכשר לעבודה** **אלא שלא יראה מזבח פגום**^ד **ישכל מזבח שאין לו קרן וכבשו** **ויסוד וריבוע פסול רבי** **יוסי ברבי יהודה** **אומר אף הסובב ת"ר** **איהו כרכוב בין קרן לקרן מקום הילוך** **רגלי הכהנים** **אמה אטו הכהנים בין קרן לקרן הוו אזלי** **אלא אימא** **דומקום הילוך רגלי הכהנים** **אמה והכתיב**^ה **תחת כרכובו מלמטה עד חציו** **אמר רב נחמן בר יצחק** **תרי הוו חד לנוי** **וחד לכהנים** **דלא גשחרקו** **מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין** **א"ר מני** **ה'ובלבד** **שלא יפחתנו ממוזבח שעשה משה וכמה** **אמר רב יוסף** **אמה מחכו עליה**^ו **חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח** **אמר ליה** **אביי** **דלמא**^ז **מקום מערכה קאמר** **מר**^ח **א"ל**^ט **ימר** **דגברא רבה** **הוא ידע** **מאי קאמינא קרי עליהו**

ועליו. ויצוד כתיב אל יסוד המנזח, וצריצוע כתיב רצוע יהיה התננות (סוכה טז) איהו כרכוב כו' זה הסובב. כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכוב מנו ששניו כהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ כל שחמד לשוף ולכרכב. והוא כמו שעושין חרוצין עגולין בקירבי דפני החיפות וספלי העץ, אף למנזח עשה חריץ סביב והיה רחבו אמה בדפטו לנוי והוא לסוף שלם (ס"א שש) אמות של גבהו דכתיב האומר גבהו פי שנים כארטו ה' מנה אי מקיים ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה, אלכ סובב להלך הכהנים לא היה למנזח התחת אל על ראשו לפנים מקרעמיו: נפגמה קרן מזבח. ע"י אבנים שזרקו צו: ולא מפני שכשר לעבודה. שיהא המנזח ככר לעבודה כשתימה ו': אלא שלא יראה מזבח פגום. מפני הכבוד (שם טח): שכל מזבח כו'. ולמקום חצי ככר לעבודה (שם טח): ומקום הילוך רגלי הכהנים

עד חצי המנזח מנלל שהמכבר רחבו אמה והוא היה סימן לחצי המכבר (שם טח): זה שדוקים לנוי היה ומתחמיו הצליבו המכבר והגיע רחבו אמה והוא היה סימן לחצי המכבר (שם טח):

עין משפט ונר מצוה

יד א מ"י פ"ג מהלכות בית המזבח הלכה ד:
פז ב ג מ"י שס הלכה ז:
פז ד מ"י שס הלכה ז:
י"ה ו מ"י שס הלכה ז:

תורה אור השלם

1. וְכִינֹה מִזְבֵּחַ עַל מִבְּנֵי וּמִבְּנֵיהֶן כִּי בְּאִמָּה עֲלִיהֶם מִעֲמֵי הָאָרְצוֹת וְיָעַל וְיִעֲלֶה עֲלָיו עֹלֹת לַיהוָה עֹלֹת לְכֹהֵן וְלְעֹרֵב: עורא ג, ג
2. הַכֵּל בְּתֵבַת מִיַּד יְהוָה עֲלֵי הַשֹּׁבֵל כֵּל מִלְּאֹתֵי הַתְּבֵנִי: דה"א כח, יט
3. וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בֵּית יְהוָה הַזֶּה אֲלֵהֶם זֶה מִזְבֵּחַ לַעֲלֹה לְשִׁירָאֵל: דה"א כב, א
4. וְעִשִׂית אֵת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אַרְךָ וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת רָחֵב רַבְּעֵי יְהוָה הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁלַּשׁ אַמּוֹת קָמוֹת: שמות כו, א
5. וְהָיָה חֲבֹן מִדָּם הַתְּחִיָּא בְּאַבְצֵי וְתָן עַל קֶרֶת מִזְבֵּחַ הַעֲלֹה וְאֵת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוֹד מִזְבֵּחַ הַעֲלֹה אֲשֶׁר פָּתַח אֲדָמָה מִמֶּנּוּ: ויקרא ד, יח
6. וְהָיָה חֲבֹן מִדָּם הַתְּחִיָּא בְּאַבְצֵי וְתָן עַל קֶרֶת מִזְבֵּחַ הַעֲלֹה וְאֵת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ד, לד
7. וְאֵת תּוֹרֵת הַתְּבֵנִיָּה הַקְּרֵב אֲתָהּ בְּנֵי אֲהֲרֹן לְפָנֵי יְהוָה אֵל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ו, ז
8. וְהָיְתָה אֲתָהּ תַּחַת כְּרִיבַב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמִטָּה וְהָיְתָה תְּרִישֶׁת עַד חֲצֵי הַמִּזְבֵּחַ: שמות כו, ה
9. וְהָיָה לַמִּזְבֵּחַ מִכְּבַר מַעֲשֶׂה רִשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כְּרִיבַב מִלְּמִטָּה עד חֲצֵי: שמות כו, ד

מוסף רש"י

והכתיב. גצי דוד המלך כשלוה אה שלמה על מידת היות וצניט הכל בככת מיד ה' עלי השכיל. כל מלמלח המנזח שהודיע הקב"ה ע"י גז החוזה ומת הנובא (סוכה טז). לפי שכלו מקדש ראשון ע"י הגבוה נעשו דמתי הכל ככתב מיד ה' עלי השכיל כל מלמלח המנזח (ש"רין ע"י עלי השכיל. אזוי לעמד וחזקין ראו מזבח בניו. כשמים מנחות ק"י). קרן. קמן אמה על אמה כרום לכל קרן: יסוד. רדיבוע. אמה כנסת ראשונה: רדיבוע. שאינו מרובע. אס חסר אהד מכל אלו פסול: כל מקום שנאמר המיזבח לעבב. דהכי משמע המנזח זהו המנזח העשוי קרן, והקרן כצלוה כתיב המנזח, על קרנות המנזח כצנצנך כמלואם, וככנס כתיב אל פני המנזח, והכנס הוא פניו של מנזח שהוא פתחו ועליו. ויצוד כתיב אל יסוד המנזח, וצריצוע כתיב רצוע יהיה התננות (סוכה טז) איהו כרכוב כו' זה הסובב. כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכוב מנו ששניו כהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ כל שחמד לשוף ולכרכב. והוא כמו שעושין חרוצין עגולין בקירבי דפני החיפות וספלי העץ, אף למנזח עשה חריץ סביב והיה רחבו אמה בדפטו לנוי והוא לסוף שלם (ס"א שש) אמות של גבהו דכתיב האומר גבהו פי שנים כארטו ה' מנה אי מקיים ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה, אלכ סובב להלך הכהנים לא היה למנזח התחת אל על ראשו לפנים מקרעמיו: נפגמה קרן מזבח. ע"י אבנים שזרקו צו: ולא מפני שכשר לעבודה. שיהא המנזח ככר לעבודה כשתימה ו': אלא שלא יראה מזבח פגום. מפני הכבוד (שם טח): שכל מזבח כו'. ולמקום חצי ככר לעבודה (שם טח): ומקום הילוך רגלי הכהנים